

In het kader van de geplande ontwikkeling van het park Neerland aan de Doornstraat te Antwerpen voerde een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv van 12 tot 19 maart 2012 een archeologische prospectie uit. In dit basisrapport worden de resultaten van het archeologisch prospectieonderzoek beschreven en toegelicht. In een inleidend hoofdstuk wordt de site gekaderd binnen een breder landschappelijk en historisch kader.

Verder wordt de gebruikte methodologie voor het onderzoek besproken. Vervolgens worden de resultaten uiteengezet, waarna een interpretatie van de aangetroffen sporen en vondsten deze resultaten verduidelijkt. Verspreid over het terrein werden achttien proefsleuven gegraven tot op het niveau waarop de eerste archeologische sporen zich manifesteerden. Het archeologisch onderzoek leverde een relatief groot aantal sporen op, waaronder grachten, kuilen en paalsporen. De sporen werden aan de hand van het weinig vondstenmateriaal voornamelijk gedateerd in de post middeleeuwen, maar kunnen ook van een oudere datum zijn.

BASISRAPPORT

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE

WILRIJK DOORNSTRAAT (prov. ANTWERPEN)

BASISRAPPORT

Monument
Vandekerckhove

Auteur: Eline VAN HEYMBEECK
Redactie: Raf TROMMELMANS, Bert ACKE

Monument Vandekerckhove nv
Oostrozebekestraat 54
8770 INGELMUNSTER

Afdeling Archeologie
Rapport 2013/06

Figuur 1 op schutblad: Algemeen zicht op het onderzoeksterrein.

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Opgraving ☐	Prospectie ☒
Vergunningsnummer: 2012/089 Datum aanvraag: 16/02/2012 Naam aanvrager: VAN HEYMBEECK Eline Naam site: Wilrijk, Doornstraat Naam aanvrager metaaldetectie: VAN HEYMBEECK Eline Vergunningsnummer metaaldetectie: 2012/089 (2)	
Opdrachtgever:	Grontmij nv Stationsstraat 51 2800 Mechelen
Uitvoerder:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Bevoegde Vlaamse overheid:	Leendert van der Meij (erfgoedconsulent Onroerend Erfgoed Antwerpen)
Bevoegde Intergemeentelijke Archeologische Dienst:	Anne Schryvers (Stad Antwerpen dienst archeologie)
Projectleider:	Raf Trommelmans
Leidinggevend archeoloog:	Eline Van Heymbeeck
Archeologisch team:	Veerle Hendriks, Frederik Roelens, Christof Vanhoutte, Lisa Van Ransbeeck
Plannen:	Tina Bruyninckx
Conservatie:	/
Materiaaltekeningen:	/
Start veldwerk:	12/03/2012
Einde veldwerk:	19/03/2012
Wetenschappelijke begeleiding:	Anne Schryvers (Stad Antwerpen dienst archeologie)
Projectcode:	WID012
Provincie:	Antwerpen
Gemeente:	Antwerpen
Deelgemeente:	Wilrijk
Plaats:	Doornstraat 290, 2610 Antwerpen
Lambertcoördinaten:	X: 151481, Y: 205730; X: 151998, Y: 205529 en X: 152005, Y: 205306; X: 151771, Y: 205291
Kadastrale gegevens:	Wilrijk Afdeling 44, Sectie D, Percelen 329A (partim), 330A (partim), 331A (partim), 332A (partim), 362L (partim), 363A, 368G, 370A (partim), 371 (partim), 372, 373, 374A, 374B, 375G, 377G2, 377L2, 378F3, 378H3, 378M3, 378N3, 378P2, 378P3, 379F (partim), 380A (partim), 399R, 401T2, 403A5 (partim), 403P4, 403X4, 404B, 404C, 405A, 406A (partim) en 432B.
Beheer opgravingsdata:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Beheer vondsten:	Dienst AG Stadsplanning Francis Wellesplein 1 2018 Antwerpen
Titel:	Archeologische prospectie Wilrijk Doornstraat (prov. Antwerpen). Basisrapport.
Rapportnummer:	2013/06
Contact:	info@monument.be; T: +32 51 31 60 80

© Monument Vandekerckhove nv, Oostrozebekestraat 54, 8770 Ingelmunster. Figuren: Monument Vandekerckhove nv, tenzij anders vermeld. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

1. INHOUDSTAFEL

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	2
1. INHOUDSTAFEL	3
2. INLEIDING	5
3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS	7
3.1. GEOGRAFISCHE EN TOPOGRAFISCHE SITUERING	7
3.2. GEOLOGISCHE EN BODEMKUNDIGE SITUERING	8
4.1. WILRIJK	9
4.1.1. <i>Historische informatie</i>	9
4.1.2. <i>Archeologische informatie</i>	10
4.2. PARK NEERLAND (DOORNSTRAAT)	13
4.2.1. <i>Historische informatie</i>	13
4.2.2. <i>Archeologische informatie</i>	14
5. ONDERZOEKSMETHODE	17
5.1. ALGEMEEN	17
5.2. BESCHRIJVING	18
5.2.1. <i>Algemeen</i>	18
5.2.2. <i>Veldwerk</i>	18
5.2.3. <i>Vondstverwerking en rapportage</i>	19
6. BESCHRIJVING VAN DE AANGETROFFEN SPOREN	21
6.1. STRATIGRAFIE	21
6.2. RESULTATEN	25
6.2.1. <i>Zone 1</i>	25
6.2.1.1. Proefsleuf 1	25
6.2.1.2. Proefsleuf 2	25
6.2.1.3. Proefsleuf 3	27
6.2.2. <i>Zone 2</i>	27
6.2.2.1. Proefsleuf 4	27
6.2.2.2. Proefsleuf 5	30
6.2.2.3. Proefsleuf 6	32
6.2.3. <i>Zone 3</i>	34
6.2.3.1. Proefsleuf 7	34
6.2.3.2. Proefsleuf 8	35
6.2.4. <i>Zone 4</i>	37
6.2.4.1. Proefsleuf 9	37
6.2.4.2. Proefsleuf 10	38
6.2.4.3. Proefsleuf 11	40

6.2.4.4. Proefsleuf 15.....	41
6.2.5. Zone 5.....	42
6.2.5.1. Proefsleuf 12.....	42
6.2.5.2. Proefsleuf 13.....	43
6.2.5.3. Proefsleuf 14.....	45
6.2.5.4. Proefsleuf 16.....	46
6.2.5.5. Proefsleuf 17.....	47
6.2.6. Zone 6.....	47
7. BASISANALYSE VAN DE VONDSTEN	49
8. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS	53
8.1. ZONE 1.....	53
8.2. ZONE 2.....	54
8.3. ZONE 3.....	55
8.4. ZONE 4.....	56
8.5. ZONE 5.....	57
8.6. ZONE 6.....	58
8.7. BESLUIT	59
9. SYNTHESE EN AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK.....	61
10. LITERATUUR	65
11. BIJLAGEN	67

2. INLEIDING

In het kader van de geplande ontwikkeling van het park Neerland aan de Doornstraat te Wilrijk (prov. Antwerpen) voerde een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv van 12 tot 19 maart 2012 een archeologische prospectie uit op het terrein. Opdrachtgever voor het onderzoek was Grontmij nv dat als studiebureau optrad voor de bouwheer AG Stadsplanning Antwerpen.

Het onderzoek gebeurde in het kader van het ‘archeologiedecreet’ (decreet van het Vlaams Parlement 30 juni 1993, houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, inclusief de latere wijzigingen) en het uitvoeringsbesluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994. De eigenaar en gebruiker van gronden waarop archeologische waarden zich bevinden, zijn verplicht deze waarden te behoeden en te beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. In het licht van de bestaande wetgeving werd het vooronderzoek uitgevoerd volgens de bijzondere voorwaarden geformuleerd door Onroerend Erfgoed Antwerpen.

Het plangebied beslaat park Neerland aan de Doornstraat te Wilrijk. Gezien de ligging, de grootte en het onverstoorde karakter van de site geldt voor het terrein een zekere archeologische verwachting. Het vooronderzoek wil een degelijk onderbouwd advies geven voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek. Daartoe worden enerzijds de eventuele archeologische waarden gesitueerd en gekaderd en anderzijds de impact van de geplande werken, ondermeer het verdiepen van grachten, de aanleg van vijvers en poelen en het inrichten van volkstuinen en (architectonische) bermen, onderzocht.

In dit basisrapport worden de resultaten van het archeologisch prospectieonderzoek beschreven en toegelicht. In een inleidend hoofdstuk wordt de site gekaderd binnen een breder landschappelijk en historisch kader. Verder wordt de gebruikte methodologie voor het onderzoek besproken. Vervolgens worden de resultaten uiteengezet, waarna een interpretatie van de aangetroffen sporen en vondsten deze bevindingen verduidelijkt. Als besluit volgt een algemene synthese met aanbevelingen voor mogelijk vervolgonderzoek. Het geheel wordt verduidelijkt door middel van kaarten en foto's. Bij het rapport hoort een DVD met daarop alle foto's, plannen, inventarissen en de digitale versie van deze tekst.

Langs deze weg wordt eveneens dank betuigd aan volgende personen en instanties die zorgden voor een aangename samenwerking en bijdroegen tot het vlotte verloop van het onderzoek en interpretatie van de resultaten: Manu Versluys en collega's (Grontmij nv), Nicolas Cleeremans (Projectleider AG STAN), Pieter-Jan Bruynseels (Projectleider Stad Antwerpen), Anne Schryvers en Karen Minsaer (Stad Antwerpen dienst archeologie), Leendert van der Meij (erfgoedconsulent Onroerend Erfgoed), SOGA nv en Hepaco nv.

3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS

3.1. Geografische en topografische situering

De gemeente Antwerpen ligt in het arrondissement Antwerpen in het noordwesten van de provincie Antwerpen (GOOGLE 2012) en bestaat uit de stad Antwerpen, de polderenclave Lillo, de dorpen Berendrecht en Zandvliet en de deelgemeenten Berchem, Borgerhout, Deurne, Ekeren, Hoboken, Merksem en Wilrijk (ONROEREND ERFGOED 2012a). Het onderzoeksgebied bevindt zich in Wilrijk, een deelgemeente ten zuiden van Antwerpen.

Het projectgebied strekt zich uit ten zuiden van het centrum van Wilrijk, aan de Doornstraat 290. In het noorden wordt de site begrensd door de Krijgslaan en in het oosten door de Doornstraat. Ten zuidoosten ligt de Kleine Doornstraat. In het zuiden bevinden zich de Laaglandweg en Planetariumlaan. In het westen wordt het plangebied afgesloten door de Kernenergiestraat. Het terrein wordt doorkruist door de Gallaitlaan (GOOGLE 2012) (zie figuur 2).

Het terrein heeft een totale oppervlakte van 23ha. Het onderzoeksgebied bestaat enerzijds uit 2 zones waarvan in het kader van het proefsleuvenonderzoek 12% dient onderzocht te worden, anderzijds uit lange smalle stroken die elk met één lange sleuf worden onderzocht (zie ook verder, 5.2. Beschrijving van de onderzoeksmethode).

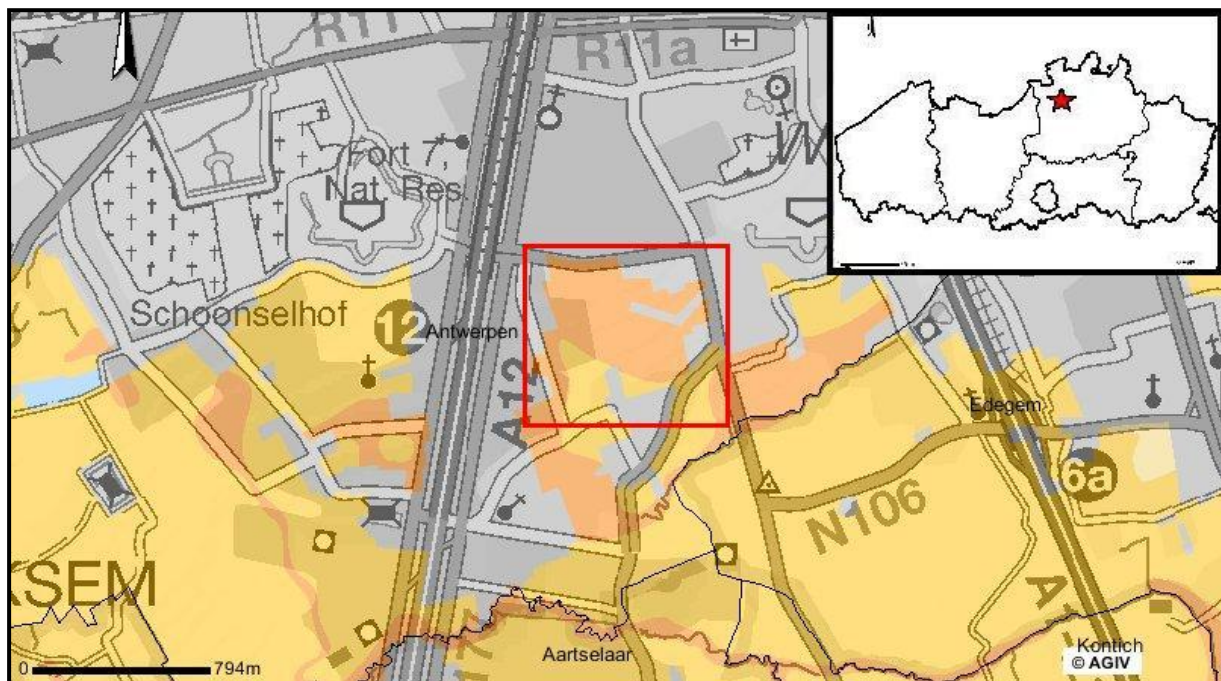
Figuur 2: Situering van Parkzone Neerland te Wilrijk op Google Maps, met aanduiding van het onderzoeks-terrein (rode kader) (© GOOGLE 2012).

3.2. Geologische en bodemkundige situering

Fysisch-geografisch behoort Wilrijk tot zandlemig Vlaanderen. Op de topografische bodemkaart (zie figuur 3) ligt de onderzochte zone op de grens van de niet gekarteerde bodems en:

- een natte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Lhc) (zalmrode kleur)
- en een matig natte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Ldcz) (donkergele kleur).

Wilrijk, inclusief de projectzone, situeert zich in het Scheldebekken. Dit wil zeggen dat alle waterlopen op het grondgebied van Wilrijk, zoals bijvoorbeeld de Grote en Kleine Struisbeek, de Hollebeek, de Pierebeek en de Vallaarbeek zijvertakkingen zijn van de Schelde. Het gebied heeft een bescheiden glooiend landschap tussen ca. +12,26m en +15,35m TAW. (AGENTSCHAP VOOR GEOGRAFISCHE INFORMATIE 2012; NATIONAAL GEOGRAFISCH INSTITUUT 2012; NEUKERMANS 2001).

Figuur 3: Aanduiding van het onderzoeksterrein (rode kader) in Wilrijk op de topografische bodemkaart (© AGENTSCHAP VOOR GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN 2012).

4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

4.1. Wilrijk

4.1.1. Historische informatie

Over de vroegste bewoning van Wilrijk is weinig met zekerheid geweten. De oudste sporen zouden teruggaan tot de vroege ijzertijd (zie ook verder, 4.1.2. Archeologische informatie). Een mogelijke aanwijzing voor een nederzetting in de Gallo-Romeinse tijd is de naam Wilrijk zelf die afgeleid zou zijn van het Latijnse “*villariacum*” of “afhankelijkheid van een villa”. Wilrijk zou aldus ontstaan zijn als *villarisdomein* uit een oudere en belangrijke villanederzetting in de omgeving (mogelijk de villanederzettingen Rumst of Kontich). De karakteristieke driehoekige “bist”, het middelpunt van Wilrijk-centrum, en vermoedelijk ook de toponiemen Middelheim en Schoonsel kunnen anderzijds verwijzen naar de Frankisch-Merovingische kolonisatieperiode (NEUKERMANS 2001; ONROEREND ERFGOED 2012b; ONROEREND ERFGOED 2012c; STAD ANTWERPEN 2012a).

In 1003 wordt in een akte waar de bezittingen van de Gentse Sint-Baafsabdij worden opgesomd, de naam “uulrika” vermeld. Vanaf de 12de tot de 16de eeuw zijn de hertogen van Brabant de heren van Wilrijk (NEUKERMANS 2001; ONROEREND ERFGOED 2012b; STAD ANTWERPEN 2012a).

Van de 16de tot de 18de eeuw is de heerlijkheid in handen van de stad Antwerpen. In 1509 wordt de heerlijkheid door de hertogen van Brabant aan de stad Antwerpen overgedragen. In 1589 wordt het dorp platgebrand door soldaten uit Bergen-op-Zoom. Na een korte periode (1613-1620) onder drossaard-generaal Jan van Nevele, komt Wilrijk in 1626 terug in het bezit van de stad. In 1745 wordt de heerlijkheid verkocht aan de familie Van Schorel, de laatste heren van Wilrijk. In 1794 wordt Wilrijk een randgemeente van de gemeente Antwerpen (ONROEREND ERFGOED 2012b).

In de 19de eeuw blijft Wilrijk een onafhankelijke gemeente. In 1830 vinden er gevechten plaats tussen Hollandse troepen en Belgische patriotten (ONROEREND ERFGOED 2012b).

In de 20ste eeuw wordt het grondgebied Wilrijk getroffen door inslaande V-bommen (1944-1945). Op 1 januari 1983 fusioneert Wilrijk met zeven andere gemeenten tot Groot-Antwerpen (ONROEREND ERFGOED 2012b; STAD ANTWERPEN 2012a).

Hoe de nederzetting er vanaf de vroege ijzertijd tot de middeleeuwen uit ziet, is niet gekend. Er bestaan vermoedens dat Wilrijk een landelijk uitzicht had en bestond uit lintbebouwing met akkerland en weiland. De eeuwenoude driehoekige Bist vormde het centrum. Her en der waren er ook huizen van plaisantie¹ met hun parken. Dit landelijk karakter werd zeer lang behouden, alhoewel in 1763 het “agrarisches wegenspatroon” wordt doorsneden door de aanleg van de Boomsesteenweg, een belangrijke verbinding tussen Antwerpen en Brussel (ONROEREND ERFGOED 2012b; ONROEREND ERFGOED 2012c; STAD ANTWERPEN 2012a).

In de tweede helft van de 19de eeuw wijzigt het uitzicht van Wilrijk grondig door de bouw van de fortengordel rond Antwerpen, de aanleg van grote verbindingswegen tussen de forten en de bouw van betonnen schansen. Op Wilrijks grondgebied liggen de forten 6 en 7 (zie ook verder 4.2. Park Neerland) en de schansen 11 en 16 (NEUKERMANS 2001; ONROEREND ERFGOED 2012b; STAD ANTWERPEN 2012a).

In de tweede helft van de 20ste eeuw lagen de laatst bewaarde resten van de agrarische activiteit voornamelijk in het zuiden van de gemeente, in de wijken Neerland en Groenenhoek met als as de Boomsesteenweg. Vanaf de jaren 1960 worden deze groene zones eveneens stilaan ingenomen door nieuwe woonwijken en het industriepark. Thans zijn de belangrijkste woonkernen Wilrijk-centrum en de wijken Valaar, Neerland (zie ook verder, 4.2. Park Neerland) en Oosterveld-Elsdonk (ONROEREND ERFGOED 2012b).

4.1.2. Archeologische informatie

Er werd in Wilrijk op 12 locaties archeologisch onderzoek uitgevoerd, gaande van het begin van de 20ste eeuw tot en met 2011. Deze archeologische prospecties en opgravingen konden een inzicht bieden in de ontwikkeling van Wilrijk (VLAAMS INSTITUUT VOOR HET ONROEREND ERFGOED 2012a).

Een bewerkte vuursteen uit het mesolithicum (9600-6000 v. Chr.) of uit het neolithicum (6000/5250 – 2100/2000 v. Chr.) werd tijdens een veldprospectie gevonden door A. De Loë en E. Bernays in Wilrijk 2 (tussen kasteel Hof Ter Beke en de Grote Struisbeek). Wanneer deze prospectie gebeurde, wordt niet meegedeeld op de Centraal Archeologische Inventaris (CAI).

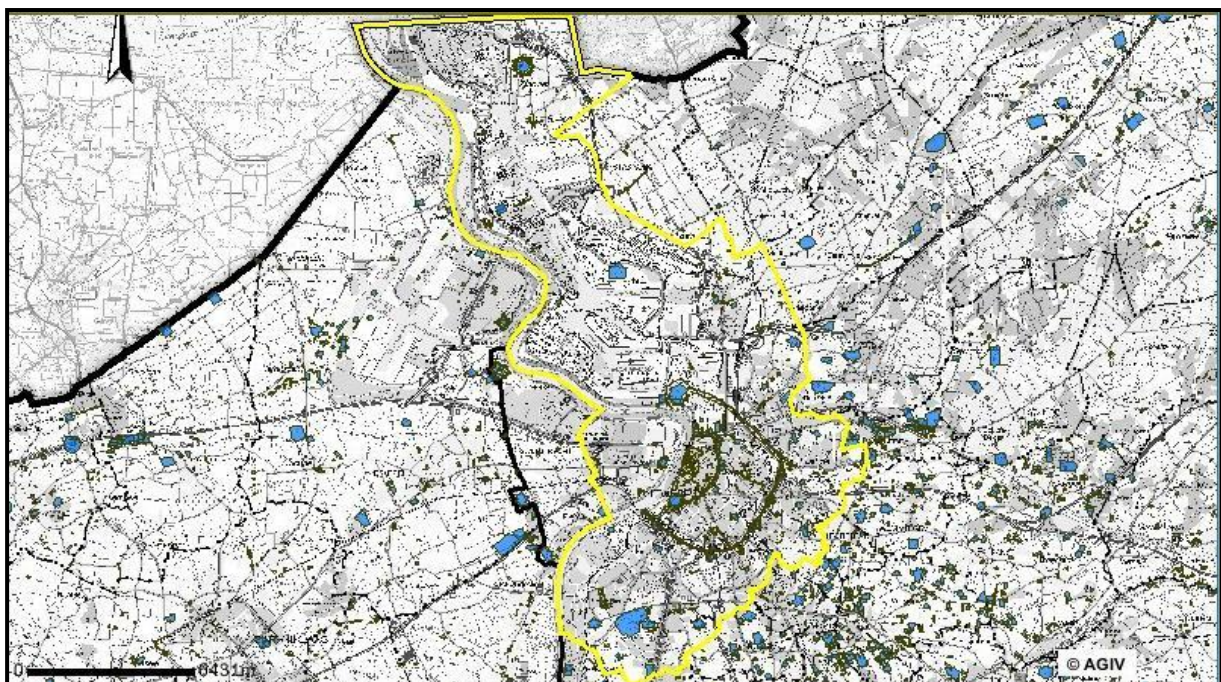
¹ Speelhuizen met kasteelallures. Deze omgrachte lusthoven vormden een statussymbool van de stadsaristocratie die zich een tweede verblijf verschafte in de groene zone rondom de stad. De eigenaars van deze kasteeltjes waren tot in het begin van de twintigste eeuw vooraanstaande Antwerpse families.

In 1987 werd er een vondstenconcentratie uit het mesolithicum en het neolithicum gevonden in Wilrijk 1. Het vondstenmateriaal uit het mesolithicum hield in: Tardenoisspits, microklingen, segment, driehoek, trapezia in silex en Wommersomkwartsiet. Het vondstenspectrum uit het neolithicum bestond uit: schrabbers, pijlpunten, stekers, boor, kernen en debitagemateriaal.

In de Pater De Dekenstraat in 1973 en van 1981 tot 1983 werden door AVRA één pijlpunt met steel en weerhaakjes uit het neolithicum gevonden, evenals grondsporen met aardewerk in zes mogelijke vlakgraven en twee afvalkuilen uit de vroege ijzertijd (800-500 v. Chr.).

In 1991 en 1995 werden er tijdens een archeologische opgraving in de Vuurmolenstraat o.l.v. Veeckman drie vlakgraven uit de vroege ijzertijd gevonden (VLAAMS INSTITUUT VOOR HET ONROEREND ERFGOED 2012a). In 1996 en 1997 werden in Hemiksem tijdens een prospectie een neolithische pijlpunt, een vijftiental handgevormde aardewerkfragmenten uit de ijzertijd (800-58/57 v. Chr.) en een aantal Gallo-Romeinse scherven gevonden (VLAAMS INSTITUUT VOOR HET ONROEREND ERFGOED 2012a).

In 2007 werd er door de Stad Antwerpen een onderzoek uitgevoerd op de Bist. Er werd Gallo-Romeins aardewerk gevonden dat dateerde uit de 2de en 3de eeuw n. Chr. (STAD ANTWERPEN 2012b; VLAAMS INSTITUUT VOOR HET ONROEREND ERFGOED 2012a).

Figuur 4: Historische en archeologische waarden in Antwerpen en omgeving op de CAI. Wilrijk bevindt zich in het zuiden van de geelomrande zone (© VLAAMS INSTITUUT VOOR HET ONROEREND ERFGOED 2012a).

Sporen van menselijke occupatie tijdens de middeleeuwen werden ook aangetroffen. In 2007 vond de archeologische dienst van de Stad Antwerpen op de Bist (zie eerder) een waterput en een brede greppel uit de late middeleeuwen. Tevens werden de funderingen van de Heilige Kruis- en Bloedkapel gevonden. Deze kapel wordt in de 16de eeuw gedateerd. Uit deze periode dateert ook een 16de-eeuwse poel die in de 19de eeuw werd opgeschoond (VLAAMS INSTITUUT VOOR HET ONROEREND ERFGOED 2012a).

Daarnaast werd er tijdens een werfcontrole op de verkaveling Koornbloem tussen de Legerstraat en Koornbloemstraat door AVRA een paalkuil en een handgevormde losse scherf gevonden. Uit welke periode dit spoor en deze vondst dateren of wanneer ze werden gevonden werd niet in de Centraal Archeologische Inventaris meegedeeld (VLAAMS INSTITUUT VOOR HET ONROEREND ERFGOED 2012a).

Volgens de onderzoeksbalans werden er ook drie proefsleuvenonderzoeken in Wilrijk verricht. Deze worden nog niet vermeld in de Centraal Archeologische Inventaris. De stadsarcheologische dienst van Antwerpen deed in 2010 een proefsleuvenonderzoek aan de site Sint-Bavo te Wilrijk (A301). In datzelfde jaar verrichte Archaeological Solutions een onderzoek op de gronden van Ikea (Fase 1). Antea nv voerde in 2011 de tweede fase van dit onderzoek uit (VLAAMS INSTITUUT VOOR HET ONROEREND ERFGOED 2012b).

4.2. Park Neerland (Doornstraat)

4.2.1. Historische informatie

Het Park Neerland is gelegen aan de Doornstraat in de wijk Neerland in Wilrijk. Over het huidige park is historisch weinig geweten, maar waarschijnlijk is het organisch gegroeid.

Op de kaart van Ferraris (zie figuur 5) uit 1771-1778 is de wijk "Nerlandt" te onderscheiden. Vanuit "Nerlandt" lopen er twee wegen, de huidige Doornstraat (al gekend vanaf 1374) en de Gallaitlaan, naar Wilrijk centrum. Ook de te onderzoeken zone kan duidelijk herkend worden. Ze wordt gekenmerkt door een lappendeken van landbouwpercelen, van elkaar gescheiden door grachten (KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2011).

In de 20ste eeuw krijgt het landelijke Wilrijk een deels residentieel karakter en een reeks afzonderlijke woonkernen. De landbouwpercelen worden ingenomen door woonwijken en industrieparken (zie ook 4.1. Wilrijk). In Neerland komt er voornamelijk industrie bij. Ten oosten van het industriepark wordt in 1957 de motelwijk "Eden" aangelegd.

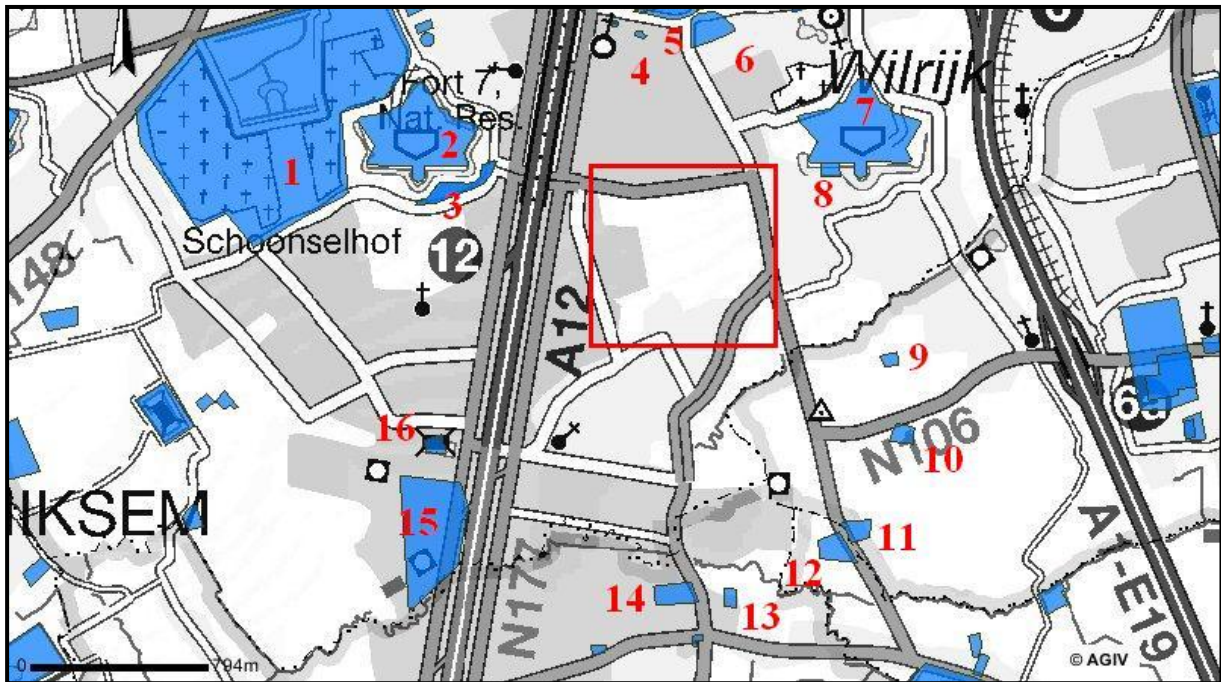

Figuur 5: Aanduiding van het onderzoeksterrein (rode kader) in Wilrijk op de Ferrariskaart (© KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2011).

4.2.2. Archeologische informatie

Rond het te onderzoeken gebied worden volgende historische en archeologische locaties op de Centraal Archeologische Inventaris aangeduid (zie figuur 6) (VLAAMS INSTITUUT VOOR HET ONROEREND ERFGOED 2012a):

1. Schoonselhof: alleenstaande hoeve voor de eerste maal vermeld in het begin van de 14de eeuw.
2. Fort 7 van de fortengordel rond Antwerpen (zie ook 4.1. Wilrijk).
3. Lievevrouwkensbos: hier werd een losse vondst uit de ijzertijd gedaan.
4. Pater de Dekenstraat I (zie ook 4.1. Wilrijk).
5. De Bist (zie ook 4.1. Wilrijk).
6. Ieperman: alleenstaande hoeve uit de late middeleeuwen, later een hof van plaisantie.
7. Fort 6 van de fortengordel rond Antwerpen (zie ook 4.1. Wilrijk).
8. Fort 6 straat I: in 1861 werden er tijdens de bouwwerken voor Fort 6 twee boomstamwaterputten gevonden. Eén ervan bevatte enkele scherven die mogelijk Romeins zijn.
9. Hoeve ten Bosse: gelegen in Timmerdonk, in de gemeente Edegem. Het is een losstaande hoeve die al sinds 1450 gekend staat als “Goed ten Bossche”.
10. Hoeve Hazenschrans: lusthof uit de 17de eeuw gelegen in de gemeente Edegem.
11. Paddenpoelhoeve: alleenstaande hoeve uit de 18de eeuw gelegen in de gemeente Edegem.
12. Groenendaalhoeve: omwalde herenhoeve gelegen in de gemeente Kontich.
13. Buydens: site met walgracht gelegen in de gemeente Aartselaar.
14. Hof Ter Beke: alleenstaande hoeve uit de 18de eeuw gelegen in de gemeente Aartselaar.
15. Wilrijk 2 (zie ook 4.1. Wilrijk).
16. Hof Ter Beke: alleenstaande hoeve uit de late middeleeuwen, voor het eerst vermeld in 1328.

Figuur 6: Aanduiding van het onderzoeksterrein (rode kader) en de nabijgelegen historische en archeologische locaties in Wilrijk op de Centraal Archeologische Inventaris (© VLAAMS INSTITUUT VOOR HET ONROEREND ERFGOED, 2012a).

5. ONDERZOEKSMETHODE

5.1. Algemeen

De voorschriften waaraan het onderzoek diende te voldoen, worden beschreven in de 'Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem te Wilrijk, Doornstraat ("Park Neerland")'. Doel van deze prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij moeten volgende vragen beantwoord worden:

- Zijn er sporen aanwezig?
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

Het onderzoek werd administratief opgevolgd door Leendert Van der Meij, erfgoedconsulent bij Onroerend Erfgoed Antwerpen. Daarnaast stonden ook Anne Schryvers en Karen Minsaer (consulenten Stad Antwerpen dienst archeologie) in voor begeleiding en evaluatie van de prospectie. Gezien het beperkte aantal vondsten en sporen (zie verder) werden er geen andere, externe specialisten bij het onderzoek betrokken.

Het plangebied heeft een totale oppervlakte van 23ha waarvan ongeveer 8000m² binnen het onderzoeksgebied valt. Enerzijde bestaat het uit 2 zones waarvan in het kader van het proefsleuvenonderzoek 12% dient onderzocht te worden, anderzijds uit lange smalle stroken die elk met één lange sleuf worden onderzocht.

5.2. Beschrijving

5.2.1. Algemeen

Bij het opstellen van het sleuvenplan diende rekening gehouden te worden met de terreinsituatie. Ook werd er rekening gehouden met de gegevens te zien op het plan van de werken, ondermeer waar er grachten zullen verdiept worden en waar er vijvers en poelen zullen aangelegd worden.

Tijdens de voorbereidende vergadering op 2 maart 2012 werden de te prospecteren zones overlopen, samen met alle partijen. Een indicatief sleuvenplan werd voorgelegd. Er werden 18 proefsleuven aangelegd verspreid over 6 zones.

In zone 2 bevond zich aan proefsleuf 4 een aarden ophoging. Ook waren er takkenophogingen in zone 4. Beiden dienden tijdens het veldwerk verwijderd te worden. Tijdens het veldwerk in proefsleuf 4 (zone 2) werd er heel wat bodemverontreiniging (o.a. olie) en grondophoging aangetroffen en werd er in samenspraak met Leendert van der Meij (erfgoedconsulent Onroerend Erfgoed Antwerpen) beslist een deel van proefsleuf niet verder te onderzoeken. Hierdoor diende de aarden ophoging niet verwijderd te worden. Door wateroverlast was het noodzakelijk in deze sleuf drie maal een aarden buffer aan te leggen.

5.2.2. Veldwerk

Bij de start van het veldwerk werden de proefsleuven visueel afgebakend en werden de sleuven tot op de archeologische diepte uitgegraven door een rupskraan van 21 ton met platte bak. De leidinggevende archeoloog begeleidde de kraanman en bepaalde de diepte van het opgraafvlak. Op regelmatige afstand werd de juiste diepte van het archeologisch vlak gecontroleerd door het opschaven van de profielen en werden er met de kraan profielputten (P1 t.e.m. 11, P13 t.e.m. 27) aangelegd om een beter beeld te krijgen van de bodemopbouw. Deze profielen werden opgeschoond, gefotografeerd, manueel ingetekend op schaal 1/20 met inkleuring en beschreven.

Het archeologisch vooronderzoek gebeurde conform de Bijzondere Voorwaarden, bepaald door het agentschap Onroerend Erfgoed. Door wateroverlast liepen de sleuven snel onder water en een snelle registratie was noodzakelijk. De aanwezige sporen (S1 t.e.m. S101) werden voorzien van een markering, opgeschaafd, genummerd, gefotografeerd, beschreven op spoorformulieren en ingetekend op schaal 1:50 door de

archeologen en de landmeter. Deze berekende eveneens de hoogtes van de meetpunten en de individuele sporen. Tijdens het veldwerk werden alle vondsten gerecupereerd per context en in een vondstenzakje gestopt samen met een vondstenkaartje.

Volgend op deze registratie in het vlak konden een aantal sporen gecoupeerd worden met het oog op een verticale registratie (S1, S3, S38, S57, S66, S68, S77, S84, S99 en S100). Enkele sporen in zone 1 (S6, S7, S13 en S14, S15), zone 2 (S23, S25, S26, S27, S28), zone 3 (S46, S48, S49, S51, S52, S54, S56) en zone 4 (S67, S69, S70, S71, S73, S74, S76, S78) konden niet gecoupeerd worden door wateroverlast. Daarnaast werd besloten de meerderheid aan sporen in zone 5 niet te couperen, met het oog op mogelijk vervolgonderzoek. De coupes werden eveneens gefotografeerd, beschreven en getekend op schaal 1:20. Per laag werden de vondsten verzameld en voorzien van een vondstnummer.

Er werden geen bulkmonsters, pollenmonsters of andere stalen genomen, gezien de sporen zich hier niet toe leenden. Een metaaldetectie werd uitgevoerd op vrijdag 16 maart 2012 in de proefsleuven waar geen water aanwezig was. De dagelijkse activiteiten, interpretaties en beslissingen werden neergeschreven in het dagboek.

5.2.3. Vondstverwerking en rapportage

Na het veldwerk werd van start gegaan met de vondstverwerking en de rapportage volgens de vastgelegde richtlijnen. Spoorformulieren, vondstenlijsten, foto's en gegevens van de vondstdeterminatie werden samengebracht in een digitale inventarislijst. De foto's werden herbenoemd, de veldtekeningen gescand en gedigitaliseerd en een rapport werd opgemaakt.

De vondsten werden gewassen, gedroogd en geïnventariseerd. Het aardewerk werd geteld, gewogen per context en gedetermineerd met het oog op het verkrijgen van dateringgegevens voor de belangrijkste sporen en structuren. Vervolgens werden alle vondsten verpakt volgens de regels van de kunst.

6. BESCHRIJVING VAN DE AANGETROFFEN SPOREN

6.1. Stratigrafie

Er werden in 18 proefsleuven zesentwintig diepteprofielen gemaakt. P10 in proefsleuf 4 kon enkel gefotografeerd en niet opgemeten of beschreven worden door de aanwezige bodemverontreiniging.

Met uitzondering van de verstoringen en vervuilde grond is de oorspronkelijke bodemopbouw mooi bewaard gebleven. Hierdoor kan gesteld worden dat Park Neerland zich stratigrafisch bevindt op de grens tussen een matig en natte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Lhc en Ldcz) (zie ook 3.2. Geologische en bodemkundige situering). Het oostelijk profiel in proefsleuf 14 (P24, zie figuur 7) kan als referentieprofiel voor alle zones dienen, mits enkele uitzonderingen (zie verder). Het profiel is gesitueerd op +11,26m TAW en bestaat uit (maten in cm, gemeten vanaf het maaiveld):

- 000-026: donker grijsig bruine matig tot natte zandige zandleem met oranje zandleemvlekken en zeer weinig baksteenspikkels. Deze laag is zwaar gebioturbeerd (A-horizont = maaiveld).
- 026-036: licht grijze matig tot natte zandige zandleem; zeer weinig baksteenspikkels; zeer weinig houtskoolspikkels; zeer weinig mangaanspikkels. De kleur en de dikte van deze laag varieert afhankelijk van profiel. In de profielen die dichterbij de huidige nabijgelegen grachten liggen, wordt een donkerdere textuur B horizont aangetroffen. Dit heeft te maken met de waterwerking van deze grachten. Een uitloging naar de C-horizont is ook altijd in bijna alle gevallen aanwezig (sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B-horizont).
- 036-108: donker gele matig tot natte zandige zandleem met licht grijze zandleemvlekken. Deze laag is gebioturbeerd (C-horizont = gebioturbeerde moederbodem).

In het noordwestelijk deel van zone 1 bevindt zich ook één profiel (P1, zie figuur 8) waarin geen profielontwikkeling werd aangetroffen. Dit kan veroorzaakt zijn door ofwel bodemerosie, ofwel door vroegere landbouwkundige ingrepen in het landschap. Het resultaat is dat de sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont hier niet aanwezig is. Het profiel is gesitueerd op +11,80m TAW en bestaat uit (maten in cm, gemeten vanaf het maaiveld):

- 000-036: donker grijsig bruine matig tot natte zandige zandleem met oranje zandleemvlekken en zeer weinig baksteenspikkels. Deze laag is zwaar gebioturbeerd (A-horizont = maaiveld).
- 044-070: donker gele matig tot natte zandige zandleem met licht grijze zandleemvlekken. De laag is gebioturbeerd (C-horizont = gebioturbeerde moederbodem).

Tevens wordt duidelijk dat in zone 2 van het plangebied, voornamelijk in sleuf 4, de grond opgehoogd werd. Waarschijnlijk is dit gedaan om de grond te nivelleren ten voordele van de landbouw. Als referentieprofiel wordt hiervoor profiel 8 (P8) in proefsleuf 4 genomen. Ditzelfde profiel toont ook aan dat er in sleuf 4 en 5 een grote grondverontreiniging heeft plaatsgevonden. Dit is onder meer zichtbaar aan de blauwgrijze kleur. Waar deze vandaan komt is niet duidelijk. Profiel 8 (zie figuur 9) is gesitueerd op +13,53m TAW en bestaat uit (maten in cm, gemeten vanaf het maaiveld):

- 000-030: donker grijsig bruine matig tot natte zandige zandleem met oranje zandleemvlekken en zeer weinig baksteenspikkels. Deze laag is zwaar gebioturbeerd (A-horizont = maaiveld).
- 030-056: donker gele matig tot natte zandige zandleem met bruine zandleemvlekken en zeer weinig baksteenspikkels (laag = ophogingspakket)
- 056-076: donker bruin matig tot natte zandleem met vele grote gele zandleemvlekken en zeer weinig baksteenspikkels en -brokjes (verontreinigde sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B-horizont).
- 076-110: licht blauwgele natte zandleem met donker grijsblauwe zandleemvlekken. De laag is gebioturbeerd (zwaar verontreinigde C-horizont = gebioturbeerde moederbodem).
- 110-132: donker gele natte zandleem met licht grijze en blauwgrijze zandleemvlekken. De laag is gebioturbeerd (verontreinigde C-horizont = gebioturbeerde moederbodem).

Figuur 7: Het noordelijk profiel (P24) in proefsleuf 14.

Figuur 8: Het noordelijk profiel (P1) in proefsleuf 1.

Figuur 9: Het oostelijk profiel (P8) in proefsleuf 4.

6.2. Resultaten

Sporen worden beschreven per zone, per sleuf en volgens vorm en vulling. Indien de textuur van het spoor wezenlijk verschillend was van de omliggende bodem, wordt dit vermeld. De interpretatie van de sporen wordt uitgewerkt in hoofdstuk 8. Voor de situering van de sleuven en sporen wordt verwezen naar de overzichtsplannen achteraan.

6.2.1. Zone 1

Proefsleuven 1 t.e.m. 3 bevonden zich in het noordelijk deel van het plangebied.

6.2.1.1. Proefsleuf 1

Proefsleuf 1 heeft een lengte van 49m en een breedte van 2m (oppervlakte 98m²). De TAW-waarden van de proefsleuf schommelen tussen +12,35m en +12,52m in de sleuf en bedraagt +12,78m TAW op het maaiveld. De sleuf is noordoost-zuidwest georiënteerd.

Er worden 3 archeologische sporen aangetroffen: één greppel (S3) en twee recente kuilen (S1 en S4). De greppel (S3) (zie figuur 10) is lichtgrijs met gele vlekken en vrij weinig houtskoolspikkels. De twee kuilen (S1 en S4) (zie figuur 11) zijn donker grijsig bruin met oranje vlekken en zeer weinig baksteenspikkels.

6.2.1.2. Proefsleuf 2

Deze sleuf is net als sleuf 1 noordoost-zuidwest georiënteerd. Ze is 57m lang en 2,20m breed (oppervlakte ca. 126m²). De sleufdiepte schommelt tussen ca. +11,94m TAW en +12,29m TAW terwijl het maaiveld zich tussen +12,54m TAW en +12,79m TAW bevindt.

Naast vele natuurlijke sporen worden er twee greppels (S5 en S14) en twee kuilen (S7 en S13) gevonden. De greppels verschillen in kleur. De ene greppel (S5) is lichtgrijs, terwijl de andere greppel (S14) licht geelgrijs met blauwgrijze vlekken is (zie figuur 12). Beiden hebben zeer weinig baksteen- en houtskoolspikkels. Eén kuil (S7) is licht bruinig grijs met weinig houtskoolspikkels. Aan de hand van de vulling en de textuur is deze kuil vergelijkbaar met de twee kuilen in sleuf 1 (zie ook 6.2.1.1. Proefsleuf 1). De andere kuil (S13) is licht gelig blauwig grijze zandige zandleem met zeer weinig houtskoolspikkels.

Figuur 10: Greppel in proefsleuf 1 (Sleuf 1 S3).

Figuur 11: Coupe op één van de kuilen in proefsleuf 1 (Sleuf 1 S1).

Figuur 12: Licht geelgrijze greppel (S14) met blauwgrijze vlekken in proefsleuf 2 (Sleuf 2 S13 en S14).

6.2.1.3. Proefsleuf 3

Proefsleuf 3 is eveneens noordoost-zuidwest georiënteerd, 52m lang en 2,40m breed (oppervlakte ca. 125m²). Het archeologisch niveau wordt bereikt op respectievelijk +11,82 en +12m TAW. Het maaiveld ligt tussen +12,45m TAW en +12,52m TAW. Er worden geen archeologische sporen gevonden.

6.2.2. Zone 2

Zone 2 bevindt zich in het noordwestelijk deel van het plangebied en omvat proefsleuven 4, 5 en 6.

6.2.2.1. Proefsleuf 4

De zwaar verstoorde sleuf heeft een noordwest-zuidoost oriëntatie. Ze heeft een lengte van 110m en een breedte van 2m (oppervlakte 220m²). Het diepste punt in de

proefsleuf bevindt zich op +12,67 meter TAW, terwijl het hoogste punt +13,83m TAW is. Het maaiveld situeert zich tussen +13,40m en +14,31m TAW.

Naast heel wat recente drainage- en rioleringsbuizen worden één gracht (S22), drie kuilen (S18, S19 en S24) en twee paalsporen (S21 en S23) aangetroffen. Opvallend is een blauwe kleur in alle sporen. Dit wijst op een vervuiling van de sporen. De gracht (S22) is in het noordwesten scherp afgelijnd, terwijl in het zuidoosten ze nog maar vaag te zien is. Ze is donker grijsbruin met blauwe vlekken en bevat vrij weinig baksteen- en houtskoolspikkels. Twee kleine kuilen (S18 en S24) zijn donker grijsblauw met gele vlekken. De inclusies bestaan uit zeer weinig baksteenspikkels en vrij veel ijzerconcretiespikkels en -brokjes (zie figuur 13). Eén grote kuil (S19) is licht grijzig blauw van kleur en bevat grijzig gele en bruine vlekken. Deze kuil bevat ook vrij weinig baksteenbrokken (zie figuur 14). De twee paalsporen (S21 en S23) zijn ovaal en donker bruingrijs met grijzig geelblauwe vlekken. Beiden bevatten zeer weinig houtskoolspikkels (zie figuur 15).

Figuur 13: Donker grijsblauwe kuil (S24) in proefsleuf 4.

Figuur 14: Licht grijsig blauwe kuil (S19) in proefsleuf 4.

Figuur 15: Donker bruingrijs paalspoor (S21) in proefsleuf 4.

6.2.2.2. Proefsleuf 5

Proefsleuf 5 situeert zich ten noorden van proefsleuf 4. De sleuf heeft een lengte van 159m en een breedte van 2,10m (oppervlakte 334m²). Het diepste punt in de sleuf is +13,87m TAW, terwijl het hoogste punt +15,14m TAW bedraagt. Het maaiveld situeert zich tussen +14,45m TAW en +15,63m TAW.

Net zoals proefsleuf 4 is proefsleuf 5 verstoord met heel wat drainagebuizen en andere soorten van vervuiling (cfr. blauwe kleur van de sporen).

Naast één gracht (S31) worden vier kuilen (S26, S27, S28, S30 en S34) gevonden. De gracht (S31) is donker grijsbruin met licht blauwig gele vlekken en vrij weinig baksteenspikkels. Ze is vrij zwaar gebioturbeerd en bevat heel wat mangaanspikkels, -brokken en -brokjes. Twee middelmatig grote kuilen (S30 en S34) zijn licht grijswit van kleur en bevatten zeer weinig houtskoolspikkels (zie figuur 16). Twee kleinere kuilen (S26-S27 en S28) kunnen mogelijk paalsporen zijn. Het mogelijk paalspoor S26-S27 (zie figuur 17) is licht blauwig grijs met geelbruine vlekken. Het bevat zeer weinig houtskoolspikkels, zeer weinig ijzerconcretiespikkels en is zeer weinig gebioturbeerd. Het andere mogelijke paalspoor (S28, zie figuur 18) is donker grijsbruin van kleur met lichtbruine gele vlekken en bevat vrij veel houtskoolspikkels en -brokjes. Net zoals paalspoor S26-S27 bevat het vrij weinig ijzerconcretiespikkels en is het zeer weinig gebioturbeerd.

Figuur 16: Middelmatige grote kuil (S30) in proefsleuf 5.

Figuur 17: Mogelijk paalspoor S26-S27 in proefsleuf 5.

Figuur 18: Donker bruingrijs mogelijk paalspoor (S28) in proefsleuf 5.

6.2.2.3. Proefsleuf 6

In het meest noordwestelijk deel van het plangebied bevindt zich proefsleuf 6, die 133m lang en 2m breed is (oppervlakte 266m²). Ze staat haaks ten opzichte van proefsleuf 5. Het archeologisch niveau wordt bereikt op respectievelijk +15,30m en +15,76m TAW. Het maaiveld schommelt tussen +15,77m en +16,42m TAW.

Naast enkele recente verstoringen worden er drie grachten (gracht S35 t.e.m. S37, gracht S38, gracht S41) en drie kuilen (S39, S40 en S42) aangetroffen. De brede gracht (S35 t.e.m. S37) bestaat uit een zeer donkere grijsbruine kern met lichtere randen. De gracht bevat zeer weinig baksteen- en houtskoolspikkels (zie figuur 19). Grachten S38 en S41 zijn licht grijsbruin van kleur en bevatten zeer weinig baksteenspikkels en zeer weinig houtskoolspikkels (zie figuur 20). De kuilen S39 en S40 hebben éézelfde vulling, namelijk licht blauwig grijs met donker bruine vlekken en weinig houtskoolspikkels (zie figuur 21). De derde kuil (S42) is donker blauwig grijs met gelig geelbruine vlekken en bevat zeer weinig baksteenspikkels, zeer weinig houtskoolspikkels en zeer weinig ijzerconcretiespikkels (zie figuur 22).

Figuur 19: Brede gracht (S35, S36 en S37) in proefsleuf 6.

Figuur 20: Coupe op gracht (S38) in proefsleuf 6.

Figuur 21: Licht blauwig grijze kuil (S39) in proefsleuf 6.

Figuur 22: Donker blauwig grijze kuil (S42) in proefsleuf 6.

6.2.3. Zone 3

Proefsleuven 7 en 8 behoren tot zone 3 die in het zuidwestelijk deel van het plangebied ligt. In deze zone geven de huidige, nabijgelegen grachten een aanzienlijke hoeveelheid wateroverlast.

6.2.3.1. Proefsleuf 7

Proefsleuf 7 heeft een lengte van 83m en een breedte van 2,1m (oppervlakte ca. 174m²). De TAW-waarden van de proefsleuf schommelen tussen +11,62m en +12,12m in de sleuf en bedragen op het maaiveld tussen +12,62m en +12,76m TAW. De sleuf is noordwest-zuidoost georiënteerd.

Er worden één gracht (S46) en drie grote kuilen (S44, S45 en S47) gevonden. De gracht (S46) is licht grijsbruin met donker bruinig gele vlekken. De inclusies bestaan uit zeer weinig baksteenspikkels en houtskoolspikkels. Eén kuil (S44) is licht blauwig grijs met donker gele vlekken en bevat zeer weinig baksteenbrokjes en vrij weinig

houtschoolspikkels en –brokjes. De andere kuil (S45) is licht gelig grijsbruin met blauwgrijze vlekken. De derde kuil (S47) (zie figuur 23) is licht grijzig bruin met blauwig grijsgele vlekken en bevat zeer weinig houtschoolspikkels, vrij veel ijzerconcretiespikkels en vrij veel mangaanspikkels.

6.2.3.2. Proefsleuf 8

Deze sleuf is noordoost-zuidwest georiënteerd. Ze is 179m lang en 2,10m breed (oppervlakte 376m²). De sleufdiepte bevindt zich rond de +11,58m TAW terwijl het maaiveld zich tussen +12,27m TAW en +12,36m TAW bevindt.

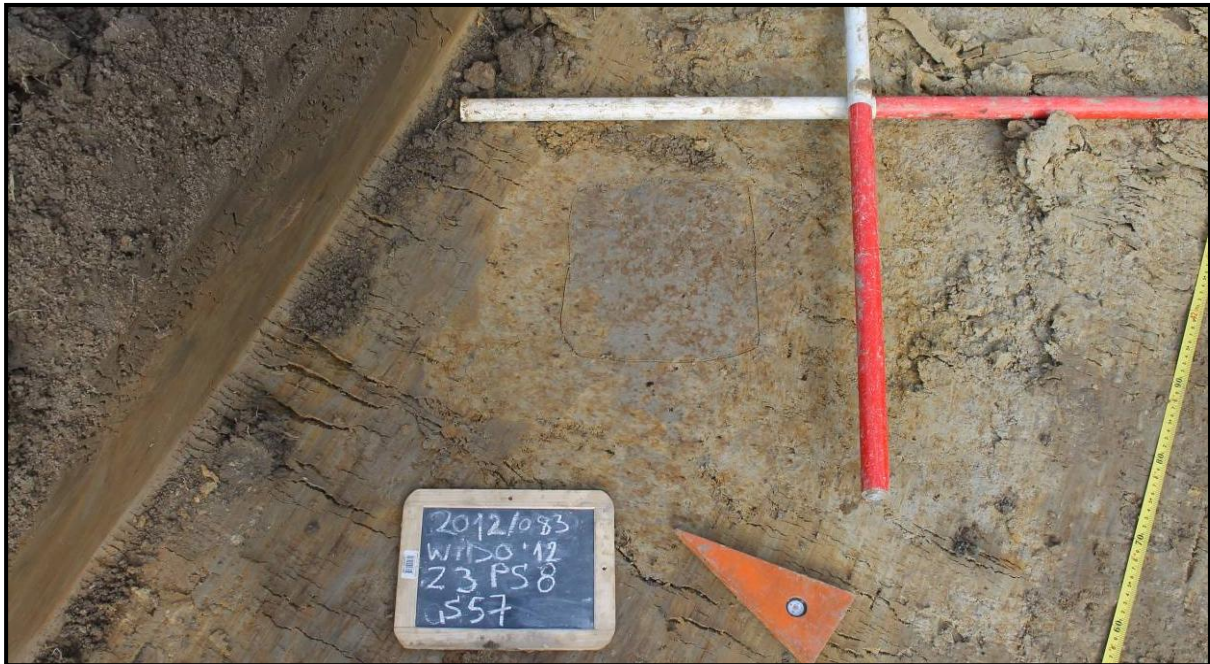
In deze sleuf worden drie grachten (S49, S53, S58), drie grote kuilen (S48, S50, S55), één middelmatige grote kuil (S51), één kleine kuil (S56) en drie paalsporen (S52, S54 en S57) aangetroffen. Eén gracht (S49) is licht wittig grijs met blauwbruine vlekken. Ze bevat zeer weinig houtschoolspikkels, zeer weinig ijzerconcretiespikkels en zeer weinig mangaanspikkels. De twee andere grachten (S53 en S58) zijn licht bruinig grijs met witte en blauwe vlekken en zeer weinig verbrande leemspikkels en –brokjes (zie figuur 24). Twee grote kuilen (S48 en S55) hebben dezelfde vulling, namelijk donker grijzig bruin met donker blauwgrijze vlekken, zeer weinig baksteenspikkels, zeer weinig houtschoolspikkels, vrij veel ijzerconcretie- en mangaanspikkels. De andere kuil (S50) heeft een andere soort vulling. Het gaat om een licht wittig grijze kuil met donker blauwig grijze vlekken die zeer weinig houtschoolspikkels bevat. De middelmatig grote kuil (S51) is licht bruinig grijs met witte en blauwe vlekken en bevat zeer weinig kalkmortelspikkels en vrij weinig mangaanspikkels. De kleine kuil (S56) is licht bruinig grijs en bevat zeer weinig baksteen- en houtschoolspikkels en –brokjes. De drie paalsporen hebben éézelfde donker bruinig grijze vulling met blauwgrijze vlekken. Paalspoor (S52) bevat zeer weinig baksteenspikkels en zeer weinig houtschoolspikkels terwijl dat voor paalspoor S54 enkel om zeer weinig houtschoolspikkels gaat en bij paalspoor S57 (zie figuur 25) enkel om zeer weinig baksteenspikkels.

Figuur 23: Licht grijzig bruine kuil (S47) in proefsleuf 7.

Figuur 24: Licht bruinig grijze gracht (S58) in proefsleuf 8.

Figuur 25: Paalspoor S57 in proefsleuf 8.

6.2.4. Zone 4

Zone 4 bevindt zich in het uiterst oostelijk en zuidelijk deel van het plangebied en omvat proefsleuven 9, 10, 11 en 15.

6.2.4.1. Proefsleuf 9

De sleuf heeft een noordoost-zuidwest oriëntatie. Ze is 89m lang en 2,10m breed (oppervlakte 187m²). Het diepste punt in de proefsleuf is +10,11m TAW, terwijl het hoogste punt +10,43m TAW is. Het maaiveld bevindt zich tussen +10,63m en +10,68m TAW.

Ongeveer in het midden van proefsleuf 9 worden vijf muurfunderingen (S60 t.e.m. S62, S64 en S65) aangetroffen. Tussen en over de funderingen worden twee vullingen (S59, S63) gevonden (zie figuur 26). Elke fundering bestaat uit bakstenen met formaat 17,0 x 8,0 x 4,5cm. Tussen de stenen bevindt zich harde cementmortel. Er wordt eveneens witte kalkmortel op de muren aangetroffen. De funderingen S60, S62, S63, S64 en S65 zijn noordoost-zuidwest georiënteerd en zijn gebouwd tegen fundering S61, die oostwest georiënteerd is. De recente vullingen tussen de muren variëren van kleur van donker geelbruin (S59) tot bruin (S63) maar bevatten beiden zeer veel

baksteenspikkels, -brokjes en -brokken, vrij weinig kalkmortelbrokken en vrij veel cementspikkels, -brokjes en -brokken.

6.2.4.2. Proefsleuf 10

In het meest zuidoostelijk deel van het plangebied bevindt zich proefsleuf 10, die 81m lang en 2,20m breed is (oppervlakte 178m²). Ze staat min of meer haaks op proefsleuf 9. Het archeologisch niveau wordt bereikt op respectievelijk +10,35m in het zuidelijkste deel en +10,96m TAW in het noordelijkste. Het maaiveld schommelt tussen de +10,85m en +11,32m TAW.

In sleuf 10 worden één gracht (S68), één greppel (S72) en vier kleine kuilen (S67, S69, S70 en S71) aangetroffen. De gracht S68 en de greppel S72 verschillen van kleur. De eerste (zie figuur 27) is licht gelig bruin met wittig grijze vlekken, terwijl de tweede licht wittig grijs is met geelbruine vlekken. Alle kuilen (S67, S69, S70 en S71) zijn licht blauwig grijs van kleur met geelbruine vlekken (zie figuur 28). Deze kuilen kunnen mogelijk als ovale paalsporen geïnterpreteerd worden.

Figuur 26: Funderingen (S59 t.e.m. S65) in proefsleuf 9.

Figuur 27: Coupe op de gracht (S68) in proefsleuf 10.

Figuur 28: Licht blauwig grijze kuil (S71) in proefsleuf 10.

6.2.4.3. Proefsleuf 11

Proefsleuf 11 heeft een lengte van 55m en een breedte van 2,10m (oppervlakte ca. 116m²). Het diepste punt in de proefsleuf is +10,95m TAW, terwijl het hoogste punt +11,29m TAW is. Het maaiveld is gesitueerd tussen +11,53m en +12,00m TAW.

In de proefsleuf worden één gracht (S75), één middelmatig grote kuil (S78), één kleine kuil (S76) en één paalspoor (S73-S74) gevonden. De gracht (S75) is licht gelig wittig grijs en bevat vrij weinig houtskoolspikkels en zeer weinig verbrande leemspikkels. Spoor S78 is mogelijk een middelmatige grote kuil, maar kan ook een restant van de sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B-horizont zijn. Het spoor is donker grijs met geelbruine vlekken en bevat zeer weinig baksteen- en houtskoolspikkels. Dit kan ook gezegd worden over de kleine kuil (S76) die licht gelig grijs met bruine vlekken is en zeer weinig baksteen- en houtskoolspikkels bevat. Dit spoor kan eveneens een restant zijn van de sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B-horizont. Sporen S73 en S74 vormen samen twee kuilen of misschien een restant van een zware paal met kern en insteek (zie figuur 29). Het spoor kon door het snel stijgende grondwater niet gecoupeerd worden.

Figuur 29: Paalspoor S73 en S74 in proefsleuf 11.

6.2.4.4. Proefsleuf 15

Proefsleuf 15 heeft een lengte van 33m en een breedte van 2m (oppervlakte 66m²). De TAW-waarden van de proefsleuf schommelen tussen +10,82m en +10,50m in de sleuf en bedraagt +10,82m TAW op het maaiveld. De sleuf is noordoost-zuidwest georiënteerd.

Er worden twee archeologisch sporen (S94 en S95) in de sleuf aangetroffen. S94, een gracht, is licht grijzig bruin met gele vlekken en bevat zeer weinig baksteen- en houtskoolspikkels. Een kuil (S95) is licht wittig grijs met geelbruine vlekken en bevat eveneens zeer weinig baksteen- en houtskoolspikkels (zie figuur 30).

Figuur 30: Kuil S95 in proefsleuf 15.

6.2.5. Zone 5

Proefsleuven 12, 13, 14, 16 en 17 bevinden zich in het centrale deel van het plangebied, in zone 5. Alle proefsleuven zijn noordwest-zuidoost georiënteerd, uitgezonderd proefsleuf 17 die noordoost-zuidwest georiënteerd is.

6.2.5.1. Proefsleuf 12

Proefsleuf 12 heeft een lengte van 27m en een breedte van 2,10m (oppervlakte ca. 57m²). De TAW-waarden van de proefsleuf schommelen tussen +10,75m en +10,57m in de sleuf en bedragen tussen de +11,27m en +11,07m TAW op het maaiveld.

In proefsleuf 12 bevinden zich twee grachten (S81 en S82) en twee andere sporen (S79 en S80). De eerste gracht (S81) is licht wittig bruingrijs met geelbruine vlekken en bevat vrij weinig mangaanspikkels terwijl de tweede gracht (S82, zie figuur 31) licht wittig grijsbruin is en zeer weinig houtskoolspikkels bevat. De twee sporen (S79 en S80, zie figuur 32) zijn licht wittig grijs met geelbruine vlekken en bevatten vrij weinig mangaanspikkels.

Figuur 31: Licht wittig grijsbruine gracht (S82) in sleuf 12.

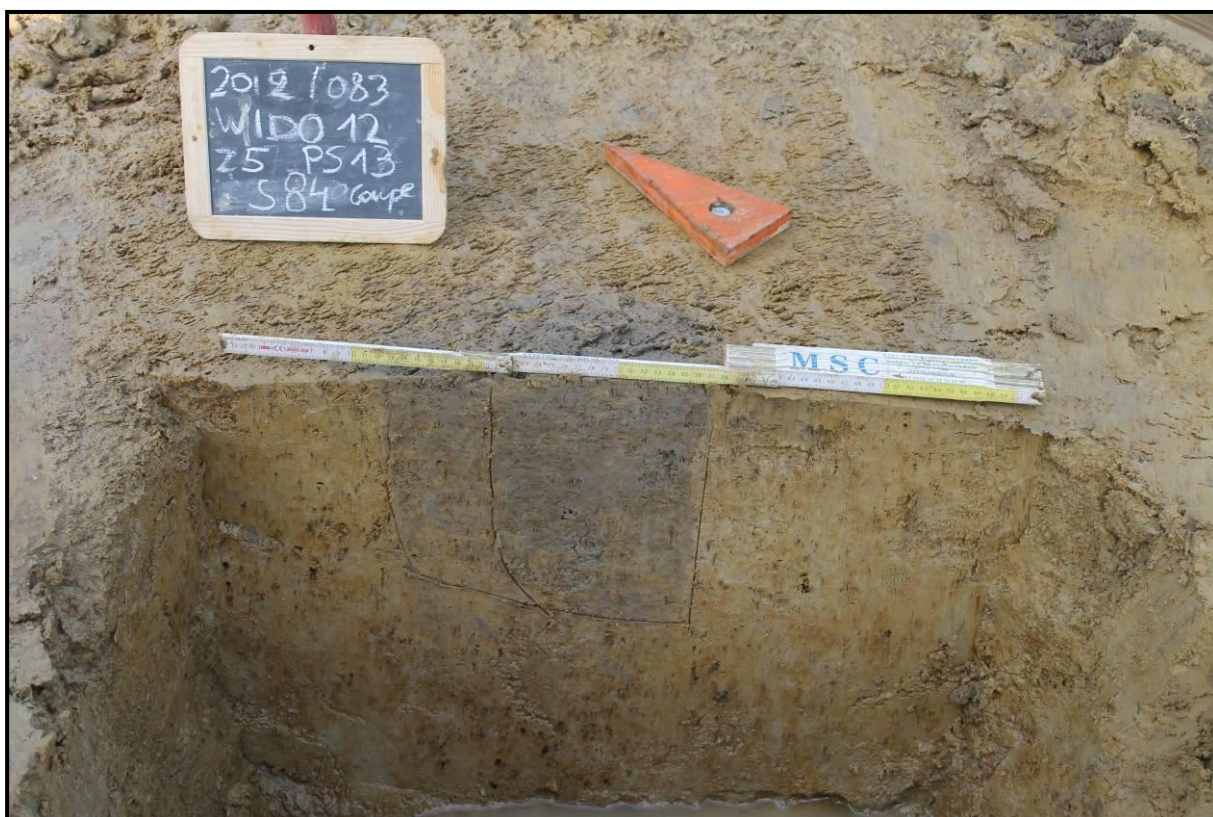

Figuur 32: Een kuil (S80) in proefsleuf 12.

6.2.5.2. Proefsleuf 13

Deze sleuf is 44m lang en 2m breed (oppervlakte 88m²). De sleufdiepte schommelt tussen ca. +10,53m TAW en +10,83m TAW terwijl het maaiveld zich tussen +11,06m TAW en +11,39m TAW bevindt.

Deze proefsleuf omvat één gracht (S90), één greppel (S89), vier paalsporen (S83, S84, S86, S87) en een niet gedefinieerd spoor (S88). De gracht (S90) is licht wittig grijsbruin van kleur. De inclusies bestaan uit zeer weinig houtskoolspikkels en vrij weinig bioturbatie. De greppel (S89) is licht wittig grijs van kleur en bevat geelbruine zandleem vlekken en vrij weinig mangaanspikkels. De vier paalsporen (S83, S84, S86 en S87) hebben éénzelfde vulling. Alle sporen zijn rechthoekig en hebben een donkere bruingrijze vulling met gele zandleemvlekken, zeer weinig verbrande leem en houtskoolpartikels. (zie figuur 33) Het niet gedefinieerde spoor (S88, zie figuur 34) is licht wittig grijs met geelbruine vlekken en bevat vrij veel houtskoolspikkels.

Figuur 33: Coupe op paalspoor (S84) in proefsleuf 13.

Figuur 34: Een kuil of een natuurlijk spoor (S88) in proefsleuf 13.

6.2.5.3. Proefsleuf 14

Proefsleuf 14 heeft een lengte van 40m en een breedte van 2,10m (oppervlakte 84m²). De TAW-waarden van de proefsleuf schommelen tussen +10,70m en +10,62m in de sleuf en bevinden zich tussen +11,25m en +11,15m TAW op het maaiveld.

In de sleuf worden één greppel (S93), één paalspoor (S91) en één niet definieerbaar klein spoor (S92) aangetroffen. De greppel (S93) is licht wittig bruingrijs van kleur en bevat vrij weinig houtskool- en mangaanspikkels. Het paalspoor (S91) (zie figuur 35) is rechthoekig en heeft een donker bruingrijze vulling met gele zandleemvlekken. De inclusies bestaan uit zeer weinig verbrande leemspikkels en houtskoolspikkels. Het kleine spoor (S92) is licht wittig grijs van kleur en bevat geelbruine zandleemvlekken en vrij veel houtskool of mangaanspikkels.

Figuur 35: Paalspoor (S91) in proefsleuf 14.

6.2.5.4. Proefsleuf 16

De sleuf heeft een lengte van 36m en een breedte van 2m (oppervlakte: 72m²). Het diepste punt in de proefsleuf is +10,48 meter TAW, terwijl het hoogste punt +10,61m TAW is. Het maaiveld situeert zich tussen +10,98m en +10,92m TAW

Er worden twee grachten (S96 en S98) en één paalspoor (S97) aangetroffen. Eén gracht (S96) is licht grijsbruin van kleur en bevat gele zandleemvlekken, zeer weinig baksteenspikkels, zeer weinig houtskoolspikkels en vrij weinig mangaanspikkels en – brokjes. Deze gracht is matig gebioturbeerd. De andere gracht (S98) is licht grijsbruin van kleur en bevat zeer weinig houtskoolspikkels, zeer veel mangaanspikkels en zeer veel ijzerconcretiespikkels. Het paalspoor (S97, zie figuur 36) is lichtgrijs van kleur met geelbruine zandleemvlekken, zeer weinig houtskoolspikkels en vrij veel mangaanspikkels. Aan de grens van het spoor bevinden zich vrij veel ijzerconcretiespikkels.

Figuur 36: Paalspoor (S97) in proefsleuf 16.

6.2.5.5. Proefsleuf 17

Proefsleuf 17 heeft een lengte van 27m en een breedte van 2m (oppervlakte 54m²). De TAW-waarden van de proefsleuf schommelen tussen +11,08m en +11,17m in de sleuf en bedragen tussen +11,41m en +11,67m TAW op het maaiveld.

De proefsleuf bevat drie ovale paalsporen (S99, S100 en S101) met eenzelfde licht bruinig-blauwgrijze vulling. Ze bevatten een zeer kleine hoeveelheid houtskoolspikkels en zijn slechts weinig gebioturbeerd (zie figuur 37).

6.2.6. Zone 6

Zone 6 bevindt zich in het uiterst noordelijke deel van het plangebied en bevat proefsleuf 18.

Proefsleuf 18 heeft een oost-west oriëntatie en heeft een lengte van 29m en een breedte van 2m (oppervlakte 58m²). Het diepste punt in de proefsleuf is +12,57m TAW, terwijl het hoogste punt +12,72m TAW is. Het maaiveld bevindt zich tussen de waarden +12,93m en +13,19m TAW.

Er zijn geen archeologische sporen gevonden.

Figuur 37: Coupe op de paalsporen (S99 en S100) in proefsleuf 17.

7. BASISANALYSE VAN DE VONDSTEN

Tijdens het veldwerk werd er keramiek en metaal gerecupereerd, andere materiaalsoorten werden niet aangetroffen. De vondsten werden in een vondstenzakje gestoken met een vondstenkaartje. Tijdens het terreinwerk werden de materiaalsoorten reeds uitgesplitst.

In één greppel (S14 in proefsleuf 2) werden een geglazuurd fragment van een oor in rood aardewerk en een groot stuk metaal gevonden. Het oor wordt in de post middeleeuwen (na de 16de eeuw) gedateerd (zie figuur 38).

In twee kuilen van proefsleuf 4 (S19 en S24) werden één grijze scherf (S19) en één wandscherf in Raeren-steengoed (S24) aangetroffen. Over de oorspronkelijke vormen van deze vondsten kan weinig gezegd worden. De scherf uit kuil S19 (zie figuur 39) kan mogelijk een fragment zijn van een *imbrex* met veegsporen. De Raeren-wandscherf wordt postmiddeleeuws gedateerd.

Uit één mogelijk paalspoor in proefsleuf 5 (S26 en S27) werd één grijze wandscherf opgediept. Het wandfragmentje (zie figuur 40) kan mogelijk gedateerd worden in de ijzertijd of Romeinse periode.

De vondsten uit gracht S46 in proefsleuf 7 waren een fragment steengoed, mogelijk een fragment protosteengoed en twee wandfragmenten rood geglazuurd aardewerk die als geheel post middeleeuws kunnen gedateerd worden (zie figuur 41). Eveneens wordt één kuil (S47) in deze sleuf aan de hand van een wit industrieel randfragmentje in de post middeleeuwen gesitueerd.

Twee aardewerk wandfragmenten werden in gracht S58 in proefsleuf 8 gevonden. Het geglazuurde fragmentje wordt in de post-middeleeuwen gedateerd, terwijl het grijze fragmentje ouder kan zijn.

In paalspoor S73, S74 uit proefsleuf 11 werd een geglazuurd wandscherfje aangetroffen dat eveneens in de post middeleeuwen wordt gedateerd.

Tenslotte werd er in één kuil (S95) in proefsleuf 15 een Raeren-wandscherf aangetroffen. Deze scherf wordt in de post-middeleeuwen gedateerd.

Figuur 38: Geglazuurd oor uit een greppel (S14) in sleuf 2.

Figuur 39: Grijs wandfragment uit een kuil (S26/S27) in proefsleuf 4.

Figuur 40: Grijsze scherf uit een paalspoor (S19) in proefsleuf 4.

Figuur 41: Vondsten uit een kuil (S46) in proefsleuf 7. Van links naar rechts: 2x rood aardewerk met glazuur, 1 fragment Raeren-steengoed, 1 driehoekig fragment (proto)Siegburg.

8. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS

Het hele gebied blijkt grotendeels onverstoord te zijn. Enkel in zone 2 worden drainagebuizen, waterleidingen, grondophogingen en vervuilde grond opgemerkt. Natuurlijke sporen worden eveneens verspreid over het plangebied aangetroffen.

De verspreiding van archeologische sporen kan waargenomen worden in alle zones, uitgezonderd in proefsleuven 3 (zone 1) en 18 (zone 6).

Algemeen gesteld werd de interpretatie van vele sporen bemoeilijkt door de grondwaterstand. Het was in de meerderheid van de gevallen niet mogelijk om coupes te plaatsten omdat de sleuven snel onder water kwamen te staan.

8.1. Zone 1

In zone 1 bevinden zich, verspreid over proefsleuven 1 en 2, drie greppels en vier kuilen. Greppels S3 en S5 vormen waarschijnlijk één greppel die doorloopt in de twee proefsleuven. Mogelijk dateren deze sporen uit de post middeleeuwen. Drie kuilen (S1, S4 en S7) lijken drie recente kuilen te zijn terwijl één kuil (S13) ouder lijkt te zijn. Er worden geen structuren in deze zone onderscheiden.

8.2. Zone 2

Zone 2 bestaat uit proefsleuf 4 t.e.m. 6. Het gaat om een zwaar verstoorde zone. Er worden vijf grachten, tien kuilen en twee paalsporen in deze zone aangetroffen. Een onderling verband tussen de sporen is moeilijk te bepalen.

In proefsleuf 4 worden één gracht (S22), drie kuilen (S18, S19 en S24) en twee paalsporen (S21 en S23) aangetroffen. De kuilen kunnen niet met elkaar in verband worden gebracht. In één van hen (S19) wordt een grijze scherf gevonden die mogelijk een fragment van een *imbrex* kan zijn. Een zekere datering kan niet gegeven worden. In een andere kuil (S24) wordt een Raeren wandscherf uit de post-middeleeuwen teruggevonden. De paalsporen S21 en S23 kunnen deel uitmaken van een vroegere omheining of een andere structuur.

In proefsleuf 5 worden één gracht (S31) en vier kuilen (S26/S27, S28, S30, S34) aangetroffen waarbij geen onderling verband kan worden vastgesteld. S26/S27 is waarschijnlijk een paalspoor en bevat een scherf die mogelijk uit de Romeinse periode of uit de ijzertijd dateert. S28 kan eveneens een paalspoor zijn.

Proefsleuf 6 bevat drie grachten (S35 t.e.m. S37, S38 en S41) en drie kuilen (S39, S40 en S42). De brede gracht (S35, S36, S37) is mogelijk een perceelsgracht die te zien is op de kaart van Ferraris.

8.3. Zone 3

Proefsleuven 7 en 8 vormen zone 3. De nabijgelegen grachten geven wateroverlast. De zone omvat vier grachten, acht kuilen (variërend in grootte) en drie paalsporen. Er kan geen onderling verband tussen de sporen gelegd worden. De grachten worden aan de hand van het aardewerk (uit de grachten S46 en S58) in de post-middeleeuwen gedateerd. Het grijze scherfje dat uit één van de grachten (S58) werd gehaald, kan mogelijk uit de Romeinse periode of uit de ijzertijd dateren, maar kan hier ook intrusief terecht gekomen zijn. Hoe oud de kuilen zijn, is eveneens niet duidelijk, maar aan de hand van het fragmentje wit industrieel aardewerk, gevonden in kuil S47, zijn de kuilen waarschijnlijk post middeleeuws. Een datering voor de paalsporen blijft uit.

8.4. Zone 4

De onverstoorde zone 4 bestaat uit de sleuven 9, 10, 11 en 15 en omvat bakstenen funderingen (S60 t.e.m. S62, S64, S65) met bijhorende vullingen (S59, S63), drie grachten, één greppel, zeven kuilen en één paalspoor.

De muurfunderingen in proefsleuf 9 behoren waarschijnlijk tot een huis of bijgebouw dat oostwest georiënteerd was. De harde cementmortel die gebruikt werd doet vermoeden dat het om een vrij recent gebouw gaat.

De gracht (S68) uit proefsleuf 10 kan mogelijk dezelfde gracht (S81) zijn die in sleuf 12 loopt (zie verder). De vier kuilen (S67, S69, S70 en S71) in proefsleuf 10 zijn mogelijk vier ovale paalsporen. Een verband tussen de sporen in deze sleuf en deze in zone 5 valt niet uit te sluiten (zie verder).

In sleuf 11 worden één gracht (S75), twee kuilen (S76 en S78) en één paalspoor (S73-S74) onderscheiden. Het paalspoor kan niet met andere sporen in verband worden gebracht. Het bevat één geglazuurd postmiddeleeuws wandscherfje.

De gracht (S94) in proefsleuf 15 is mogelijk uitloging van de nabijgelegen huidige gracht. De kuil (S95) die eveneens werd gevonden in de proefsleuf bevat steengoed uit Raeren en wordt aldus in de post-middeleeuwen gedateerd.

8.5. Zone 5

Zone 5 bevindt zich in het centrale deel van het plangebied. De zone bevat proefsleuven 12, 13, 14, 16 en 17 en omvat zes grachten, twee greppels, vier niet gedefinieerde sporen en tien paalsporen. Opvallend is dat de sporen zich concentreren in het centrum van de sleuven. Er werden geen vondsten aangetroffen in deze zone waardoor een datering niet mogelijk is.

De grachten (S68, S80, S81, S82) die aangesneden worden in de sleuven 10, 12 en 13 kunnen mogelijk twee verschillende grachten vormen. Eén gracht (S81) uit sleuf 12 loopt mogelijk verder in sleuf 10 als spoor S68 (zie eerder) en is noordoost-zuidwest georiënteerd. De andere gracht (S82) uit sleuf 12 loopt mogelijk door in de gracht (S80) van sleuf 13. Indien beiden één gracht vormen heeft deze gracht een oost-west oriëntatie. Deze gracht zou ofwel een gracht zijn die weer te vinden is op de kaart van Ferraris ofwel zou ze een enclos kunnen vormen rond de nabijgelegen paalsporen (zie verder). Daarnaast werden er ook twee grachten (S96 en S98) gevonden in proefsleuf 16. Mogelijk hebben beide grachten iets te maken met de nabijgelegen huidige gracht.

Tevens worden ook twee greppels (S89 en S93) in de sleuven 13 en 14 aangetroffen. Een verband tussen beiden kan niet achterhaald worden. In sleuf 12, 13 en 14 worden vier sporen (S79, S80, S88 en S92) gevonden die qua vulling op elkaar lijken. Hun functie is nog niet achterhaald. Het kunnen kuilen of natuurlijke sporen zijn. Er kan ook geen verband tussen deze sporen gezien worden.

Tussen de tien paalsporen kan een onderscheid gemaakt worden qua vulling en textuur. Er werden rechthoekige donkere bruinrijke paalsporen in sleuf 13 en 14 aangetroffen (S83, S84, S86, S87, S91). Deze paalsporen kunnen mogelijk tot één of meerdere structuren behoren. Paalsporen S83 en S84 (in sleuf 13) liggen dicht bij elkaar en zijn samen noordwest-zuidoost georiënteerd. Indien paalspoor S91 (in sleuf 14) tot deze groep van paalsporen behoort, zou het kunnen zijn dat er zich tussen de sleuven een gebouw bevindt dat noordoost-zuidwest georiënteerd is. Daarnaast bevinden zich ook twee paalsporen (S86 en S87) dicht bij elkaar. Indien ze tot een gebouw zouden behoren, kan dit gebouw eveneens noordoost-zuidwest georiënteerd zijn.

De licht bruinig blauwgrijze ronde paalsporen (S99, S100, en S101) vormen een tweede groep. Of ze tot een bepaalde structuur behoren is niet duidelijk. Tenslotte bevindt er zich nog een paalspoor (S97) in proefsleuf 16. Dit paalspoor is zeer licht grijs van kleur en is rond van vorm.

8.6. Zone 6

Zone 6 bestond enkel uit proefsleuf 18 en bevond zich in het meest noordelijk deel van het plangebied. Er werden geen sporen of vondsten in deze zone aangetroffen.

8.7. Besluit

De relatief hoge sporendensiteit wijst ondanks het weinige vondstmateriaal toch op een duidelijke menselijke aanwezigheid op delen van de site. Deze menselijke occupatie zou ten vroegste in de ijzertijd haar aanvang kennen. De overgrote meerderheid van sporen moet echter geplaatst worden in de postmiddeleeuwse periode. Dit komt deels overeen met eerder archeologisch onderzoek in Wilrijk. In de buurt van Park Neerland werden wel voornamelijk laat- en postmiddeleeuwse sporen aangetroffen, maar eveneens neolithische en mesolithische vondsten (zie ook 4. Historische en archeologische voorkennis).

De interpretatie van de sporen is erg moeilijk door de hoge grondwaterstand en de daaraan gekoppelde beperkingen. Er kan wel gesteld worden dat er zich antropogene sporen bevinden in het onderzoeksgebied, maar hun precieze samenhang kan niet met zekerheid worden bepaald.

9. SYNTHESE EN AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK

In het kader van de geplande ontwikkeling van het park Neerland aan de Doornstraat te Wilrijk (prov. Antwerpen) voerde een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv van 12 tot 19 maart 2012 een archeologische prospectie uit op het terrein. Opdrachtgever voor het onderzoek was Grontmij nv dat als studie bureau optreedt voor de bouwheer AG Stadsplanning Antwerpen.

Het is belangrijk om te vermelden dat bij dit onderzoek de grondwatertafel een aanzienlijke rol speelde bij de beslissingen op het terrein en de mogelijkheden tot interpretatie achteraf. Zo kon het grootste deel van de sporen niet gecoupeerd worden omdat de sleuven te snel onder water kwamen te staan.

Verspreid over het terrein werden achttien proefsleuven gegraven tot op het niveau waarop de eerste archeologische sporen zich manifesteerden. Het archeologisch onderzoek leverde een relatief groot aantal sporen op, waaronder grachten, kuilen en paalsporen. Mogelijk is er ook sprake van een gebouw of verschillende gebouwen. De sporen werden aan de hand van het weinige vondstenmateriaal voornamelijk gedateerd in de post middeleeuwen, maar kunnen ook van een oudere datum zijn. De resultaten uit het onderzoek sluiten deels aan bij de gekende ontwikkeling van dit deel van de gemeente Wilrijk.

Er werden postmiddeleeuwse en mogelijke ijzertijd of Romeinse sporen en vondsten aangetroffen. Hoewel er onzekerheid bestaat over de precieze identificatie en datering van heel wat sporen werd het, in overleg met de archeologische dienst van de Stad Antwerpen, noodzakelijke geacht een archeologisch vervolgonderzoek te adviseren in de zones die mogelijk ijzertijd en Romeinse sporen en vondsten bevatten. Dit onderzoek zou best gebeuren in een drogere periode met een lagere grondwaterstand.

Het proefsleuvenonderzoek kon door de wateroverlast geen sluitend antwoord bieden op een aantal van de onderzoeksvragen. Zo konden er in vele gevallen geen coupes geplaatst worden wat een antwoord op de vraag “antropogeen of natuurlijk” bemoeilijkt.

Ook de vraag of de sporen afkomstig zijn uit verschillende periodes zou bij een vervolgonderzoek beter kunnen beantwoord worden, aangezien er nu slechts een beperkt aantal (oppervlakte) vondsten werd gedaan.

Een aantal sporen in het adviesgebied maken misschien deel uit van structuren, maar daarvoor is een ruimer beeld nodig. Het aanleggen van kijkvensters tijdens het proefsleuvenonderzoek werd, wederom door de grondwaterstand, niet archeologisch zinvol geacht.

Onderstaande aanbeveling heeft geen enkele bindende kracht, maar dient als advies voor het agentschap Onroerend Erfgoed, dat uiteindelijk beslissingsrecht heeft over het vervolgtraject. De bijhorende plannen zijn achteraan te vinden als bijlage 1, 2 en 3.

- Zone 1: Er is geen verder onderzoek nodig. Er waren te weinig relevante sporen en er werden geen (mogelijke) structuren in deze zone ontdekt.
- Zone 2: Hoewel het om een zwaar verstoorde zone gaat, wordt geadviseerd een drietal kijkvensters aan te leggen rond enkele sporen:
 - Kijkvenster 1 (oppervlakte: 295 m²) zou rond de sporen S18 en S19 moeten gegraven worden. Kuil S19 bevatte een mogelijk *imbrex*fragment en andere oudere structuren rond dit spoor zijn daarom niet uit te sluiten.
 - Kijkvenster 2 (oppervlakte: 205 m²) zou aangelegd worden rond de sporen S21 en S23. Het zijn paalsporen die al dan niet tot een omheining of een andere structuur kunnen behoren.
 - Kijkvenster 3 (oppervlakte: 175 m²) zou de zone tussen S26-S27 en S28 worden. Mogelijk zouden deze kuilen paalsporen kunnen zijn die tot een gebouw behoren.
- Zone 3: Tijdens de werfvergadering met de archeologische dienst van de Stad Antwerpen werd voorgesteld om, indien proefsleuven 7 en 8 nog open liggen tijdens een vervolgonderzoek en de grondwaterstand het toelaat, de sporen in deze sleuven alsnog te couperen.
- Zone 4: Proefsleuf 10 is relevant om verder te onderzoeken. Ze omvat in het midden een grote concentratie aan sporen. Deze sporen lijken aan te sluiten bij die in zone 5 (zie verder).
- Zone 5: Deze zone wordt het best integraal onderzocht, samen met proefsleuf 10 uit zone 4, waardoor in totaal 5700m² binnen de advieszone valt. Er is een grote sporendichtheid in dit gebied, waarbij gebouwstructuren van een boerenerf met grachtensysteem niet uit te sluiten zijn.
- Zone 6: In deze zone is geen verder archeologisch onderzoek vereist.

De geadviseerde zones dienen bij voorkeur:

- onderzocht te worden met een team van minstens 4 archeologen, waarbij de leidinggevende archeoloog ervaring heeft met onderzoek op Romeinse of ijzertijd sites en een zandleembodem.
- onderzocht te worden met een metaaldetector.
-

Er wordt de aandacht op gevestigd dat een vervolgonderzoek in een periode met de laagste grondwaterstand moet gebeuren. Tijdens het proefonderzoek was er sprake van wateroverlast die een correcte vlakopgraving onmogelijk zal maken tijdens minder droge periodes.

Tevens dient voldoende termijn te worden voorzien voor het veldwerk en de verwerking. Er dient tenslotte ook budget te worden voorzien voor eventueel natuurwetenschappelijk onderzoek.

10. LITERATUUR

- **Onuitgegeven bronnen**

- Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Antwerpen, Neerland.

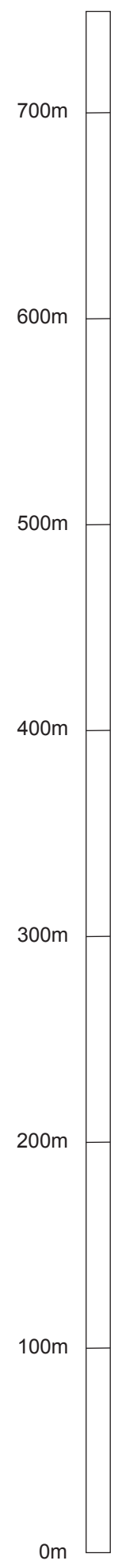
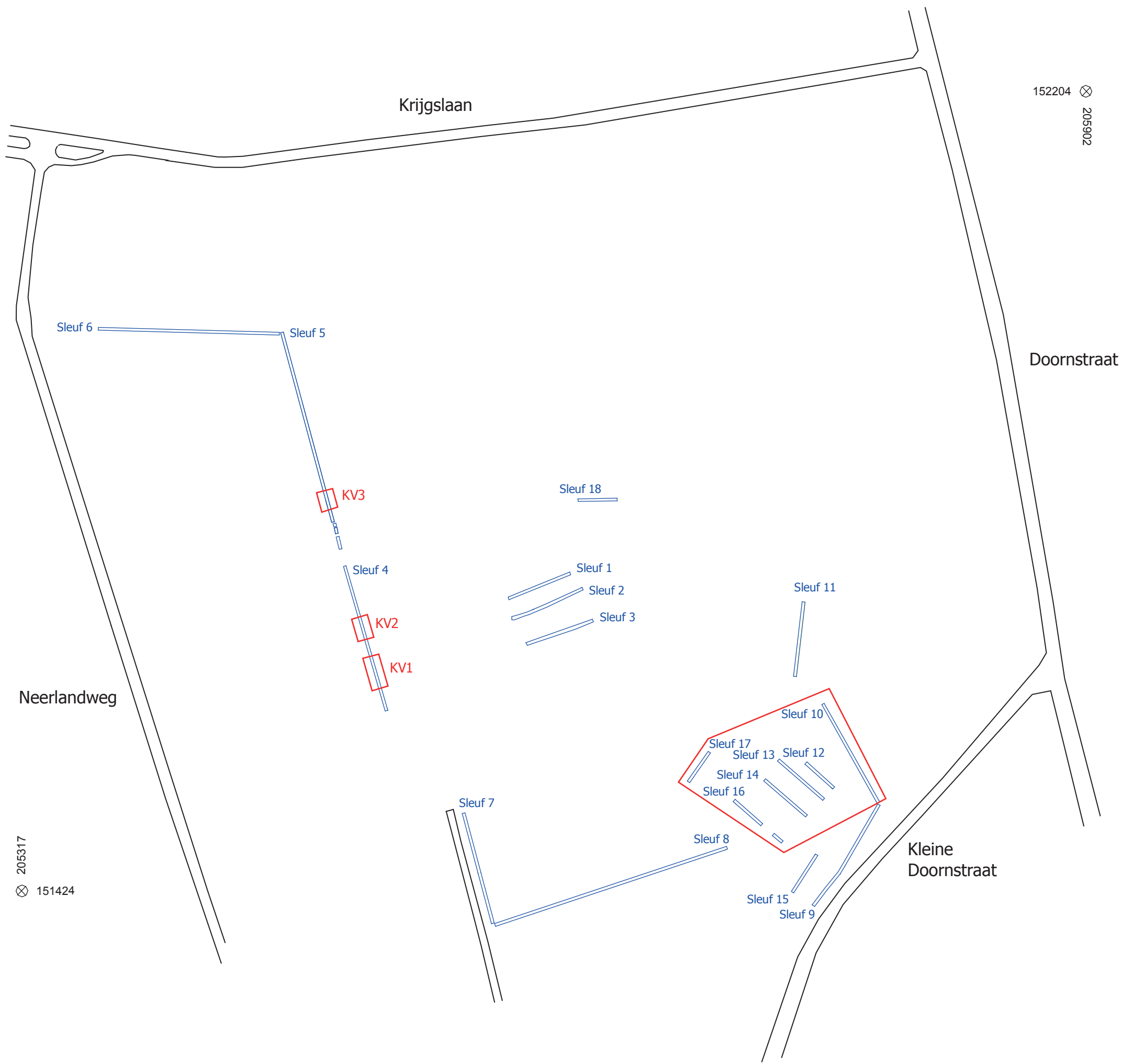
- **Internetbronnen**

- Agentschap voor Geografische Informatie 2012. Agentschap voor Geografische Informatie 2012, "Bodemkaart", in Agiv (online) 2012:
<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart/>.
- Google 2012. Google 2012, "Google Maps", in Google (online) 2012:
<http://maps.google.be/maps?hl=nl&ie=UTF-8&tab=wl>.
- Koninklijke Bibliotheek van België 2011. Koninklijke Bibliotheek van België, "Kaarten en plannen. Kaart van Ferraris", in Koninklijke Bibliotheek van België (online) 2011:
http://www.kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html.
- Nationaal Geografisch Instituut 2012. Nationaal Geografisch Instituut, "Geodetische Informatie", in Ngi (online) 2012:
<http://www.ngi.be/gdoc/viewer.htm>.
- Neukermans 2001. G. Neukermans, "Wilrijk", in Wilrijk Vooruit (online), 2001:
<http://users.telenet.be/saja/wilrijk/wilrijk.htm>.
- Onroerend Erfgoed 2012a. Onroerend Erfgoed, "Antwerpen", in Onroerend Erfgoed (online), 2012:
<http://inventaris.vioe.be/dibe/geheel/20008>.
- Onroerend Erfgoed 2012b. Onroerend Erfgoed, "Wilrijk", in Onroerend Erfgoed (online), 2012:
<https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/geheel/20659>.
- Onroerend Erfgoed 2012c. Onroerend Erfgoed, "Antwerpen-Fusiegemeenten", in Onroerend Erfgoed (online), 2012:
<https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/geheel/22215>.
- Stad Antwerpen 2012a. Stad Antwerpen, "Geschiedenis van Wilrijk", in Stad Antwerpen (online), 2012:
<http://www.antwerpen.be/eCache/ABE/3/644.Y29udGV4dD04MDM0MjE4.html>.

- Stad Antwerpen 2012b. Stad Antwerpen, "Een stukje geschiedenis", in Stad Antwerpen (online), 2012:
<http://www.antwerpen.be/eCache/ABE/38/282.html>.
- Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed, 2012a. Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed, 2012. "Centrale Archeologische Inventaris", in: Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (online), 2012:
<http://cai.erfgoed.net/cai/index.php>.
- Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed, 2012b. Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed, "Onderzoekbalans Onroerend erfgoed Vlaanderen", in Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (online), 2012:
<http://www.onderzoeksbalans.be/>.

11. BIJLAGEN

- Situeringsplan
- Advieszones vervolgonderzoek – kijkvensters
- Advieszones vervolgonderzoek – opgraving
- DVD met foto's, plannen, inventarissen, tekst

Archeologisch vooronderzoek

Wilrijk - Doornstraat 2012

Situeringsplan

Sleuven

Advieszones vervolgonderzoek

Verg.nr. 2012/083

Coördinaten in Lambert 72

GROUP

MONUMENT

